

Горан Зечевић
НЕЧИСТИ И ЧИСТИ

Уредник
Зоран Колунџија

На корици
Каспар Давид Фридрих *Луталица изнад мора магле, 1818.*

Горан Зечевић

НЕЧИСТИ
И
ЧИСТИ

Роман

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

У Новоме Јабнелу ништа се није мењало, осим што су свежи љубавци долазили (убеђени да је њихова несрећа божански превид, грешка у дистрибуцији божанске пажње, да ће се очистити и ошћити), а староседеоци издисали, јер другој људи за одлазак није било

(Б. Пекић)

О РОМАНУ

Веома је рећико, а иако и треба да буде, да роман својим насловом објашњава суштину и смисао.

Може најошештавати, интригирати, провоцирати масти, али не даље од тога. Потврда да сам на правом путу јесте недавно прочитани роман, познатој писца, Ђорђа Лебовића, „Semper idem“ – увек исто. Буди знајте жељу, а нуди шаман колико треба. Уосталом, литература пошавља ишања без намере да даје одговор.

Роман Горана Зечевића НЕЧИСТИ И ЧИСТИ управо то и чини.

То је чежња личности да се ошме деловању ломазних и разорних механизма: ИСТОРИЈЕ, ИДЕОЛОГИЈЕ, ПОЛИТИКЕ.

То је шраћање главној јунака за изубљеним идентитетом, често болно и рећико усешно.

Дијалошка форма романа често преишлиће планове пошмаирања и самопошмаирања; доктор – пацијент.

Тешко се ошети ушиску да су истакнути видни елементи романа шока свешти, нарочито у интроспективи главне јунака: рањива садашности, још болнија прошлости, мешавина сна и јаве, реалне и иреалне и да они чине стилску и уметничку структуру романа.

Темељно и романтијерски вешто, лирски иронично, епски фрагментарно, сви ови елементи приповедачкој манири чине да је књига Горана Зечевића чврсто компонован роман.

Мимо традиције се не може, чак и када се традиција најада и покушава одбацити.

Писац није ни имао намеру да се игра формом, да тражи нову или да на том путу тежи оригиналности. Он о вечној теми говори из кућа личној сензибилитета. То је, чини се, оно што књизи даје особеност и прејоручује је за читање, тумачење, размишљање.

Вукашин Лазовић

I

Војин хода полако. У појединим тренуцима његов ход личи на слагање стопа. Стопа по стопа. Није да му се не иде горе, на пети спрат, али ноге су му тешке саме од себе и лепе се за бетон. Једино га семафори убрзавају. Стоји, чекајући да се укључи његових тридесет секунди за прелаз дуплог пута. На првом семафору, за то време, стигао је само до пола. Замало га нису прегазили нервозни возачи. На следећем је био много спремнији. У приправности је дочекао зелено светло, закорачио снажно, и како се њему чинило, брзо. Не задуго. Већ на пола, односно на споју два пута, његов корак се успори. Стопала му се јаче залепише за пут испод ципела. Хтеде да погледа у своје ђонове, да покуша да скине смолу која се лепила, али схвати да нема времена за то и настави да чупа стопу по стопу. Успео је да уграби преко улице пре истека последње секунде. Био је задовољан, као да је у последњој секунди какве важне утакмице донео победу својој екипи. Победнички је наставио даљи ход. Питао се зашто су му ноге данас овако тешке, а стопала лепљива. Пријали су му разговори са докторком. Она му је помогла да се

сабере после пада. Обећала је да ће овај други круг сеанси бити само пријатно ћаскање о темама које он изабере. Зато му није било јасно шта му отежава ход и какве га то силе подсвести одвраћају од ординације на петом спрату зграде ВМА. Преврћући и растресајући своје мисли, наметну му се закључак да је то вероватно непријатност од институције болнице и доктора. Колико год се његова драга докторка трудила да у разговору не осети да је она лекар, он је сваки пут на улазу осетио непријатни мирис болнице, и сада је помислио да га је то успоравало све време. Тај мирис му је стајао дубоко у носу, плућима, мозгу, и изазивао тескобу и отпор. Заокупљен тражењем разлога своје узнемирености, не примети како је, скоро хитро, прешао последњи семафор и обрео се испред зграде ВМА. Кроз улазна врата је пролазило пуно људи и он једва успе да се провуче, а да га неко не гурне. Према лифту није ни погледао, упутио се одмах ка степеницама. На нижим спратовима било је доста људи који су се пели или силазили. Понекад је морао да се склони у страну да не би сметао онима који су силазили. Некако се попео до трећег спрата где је за њега било више простора и ваздуха. Даље је било још лакше. И мирис је нестао. Сада је већ са нестрпљењем чекао сусрет са докторком. Када је стигао испред њених врата, застаде као да нешто чека. Учини му се да је чекао предуго, подиже руку и тихо покуца. Стајао је, не усуђујући се да притисне кваку. Ђулио је уши, али ништа није чуо. Покуца опет, бојажљиво, али снажније. Сада, иза врата, јасно допре до њега „да“, и он опрезно притисну кваку и отвори врата. Дочека га опуштајући осмех жене средњих година.

- Добар дан, Војине!
- Добар дан, докторка!
- Изволи, седи Војине!

Војин привуче столицу до средине стола, тачно преко пута докторке, седе и удобно се намести. Осећао се пријатно, чини му се, захваљујући искључиво осмеху који је допирао преко пута стола.

– Па како си данас Војине?

Он поћута мало, као да тражи прави одговор на какво тешко питање, или као да жели да унесе драмски интензитет у предстојећи разговор, па тек после неколико тренутака одговори:

– Чини ми се добро! Доста добро. У ствари осећам се добро тек откада сам сео овде. Докторка подиже леву руку, покушавајући да скине косу са лица. Војин задржа поглед на прамену који се отео и прекрио скоро целу леву страну лица, падајући у око. И поглед му склизну на то, тек ослобођено око. Зелено! Погледа у друго! Црно! Загледа се пажљивије. Нападно. Како је то тек сада приметно? Можда му се само чини због одсјаја светлости.

– Како си се осећао пре тога? – пита докторка не примећујући његов поглед!

– Непријатно... – одговор му се поклопи са осећањем које провири из нечега у њему. То нешта из нечега му шапуће да нападно зури у њене очи, да то није пристojно и да прекине!

– Зашто непријатно? Због доласка код мене? Због наших разговора?

„Зар је помислила да ми је непријатно код ње?“, чуди се у себи Војин. Размишља да ли је икада начинио неки гест, због којег је она помислила да су му разговори са њом непријатни. Можда је био превише резервисан? Можда је могао да примети нову фризуру, да јој каже да има лепе очи. Лепе?

– Не, не због Вас, а не ни због наших разговора! Пријате ми... и разговори! И...

– Па због чега си се осећао непријатно, Војине? – прекиде га на почетку реченице! Војин схвати да је разумела куда је пошао. Би му јасно да је поручила да њене очи нису тема.

– Ма не волим да улазим у гужву, посебно у болничку гужву!

– Онда нисмо далеко одмакли Војине! Је ли то страх од људи, од болнице? Војине радили смо на потискивању тог страха, а ти опет долазиш са њим. Хоћемо ли из почетка? – питање уплаши Војина! Сети се првих разговора, или боље рећи ћутања. Његовог ћутања. Онда је трећи дан дошла са новом фризуром. Осмех јој је био лепши. Тада је проговорио! Али како није тада приметио очи, никако да се начуди!

– Не, нема потребе! Није то страх, већ непријатност..., а и ту непријатност смо свели на нормалан ниво.

– Нормалног нивоа нема! Не сме да буде никакве непријатности када ступиш међу људе! – њене речи му делују љутито. Пита се да ли она може да се љути. Уме ли то?

– Свако јутро мора да буди радост због изласка међу људе. Знам да ту непријатност носиш као стид још из детињства, и да је негде дубоко закопана и да се снажно укорешила, али мораш је сузбити када се измигољи на површину. Ти и даље кривиш родитеље због тога?

– Зар има смисла кривити их сада за било шта? – са сетом, више себе, пита Војин и посматра онај прамен који је опет пао на њено лице. Са осмехом гледа како поиграва по њему, опасно се приближавајући оном левом оку. Хоће да јој каже да га склони, да ослободи и лице и очи. Хоће да јој каже да је тако лепша.

– Само покушавамо да пронађемо узрок да бисмо превазишли проблем! – наставља докторка, а осмех јој лебди у оном левом оку.

– Ма узрок је у времену и месту рођења! – Војин намерно покушава да буде патетичан. Пред собом хоће да сакрије чињеницу да жели да привуче њену пажњу!

– Војине, опет почињеш да се враћаш у прошлост и да се утапаш у самосажалење! Тебе самосажалење води у бес према себи!

Њено лице се уозбиљи. Није му се промена допала, није желео да има докторку преко пута себе. „А кога би то желео?“, подсмева се подсвест.

– Докторка, па ко да ме сажалева ако нећу сам себе?

Војин покуша да буде духовит, али му шала испаде некако накарадно и он, схвативши то, заћута.

– Не треба нико да те сажалева, Војине! Треба само да те разуме. Тренутно, ја те потпуно разумем. Сигурно има још теби драгих особа које те разумеју.

– Има, има! – прогунђа неуверљиво Војин. Онај осмех заигра прво у зеленом оку и одатле се пренесе на лице. Војин погледа оно друго, црно. И оно се осмехивало, али некако хладније. Оба су била уперена у њега, али ово је проницљивије, дубље, чинило се Војину.

– Него, о чему би Војине данас да разговарамо? Договорили смо се да ти одређујеш о чему ћемо разговарати.

Он поћута, као да дубоко размишља, тражи тему, анализира себе, копа по мислима. Спусти поглед на њене руке. Дланови су били отворени и окренути према њему. Прсти фино заобљени, дугачки, лагано су треперили белином своје коже. Све је било усмерено према њему, очекујући његову реч.

– Ја бих, докторка, о жртвовању! Ако може, да причамо о жртвовању!

– О жртвовању? – зачуђени прсти и дланови пренеше уснама питање. Војин је био задовољан ефектом својих речи. Ово није себи наметнуо као жељу за ефектом, него

као потребу да прича са њом о томе. Откад је изашао из болнице, мисао и сан су се вртели око тога.

– Да, о жртвовању!

– Зашто о жртвовању? Какве то има везе са тобом? – чуђење се појача у питању, и длановима, и очима.

– Има, и те како има. То има везе са свима! Тек понеко, понекад постане свестан тога, углавном, када му се десе судбински падови и када почне да копа и тражи узроке своје судбине и свог пада.

– Ти мислиш да си жртвован? – питање му личи на подсмех. У очима тражи трагове, али види само пажњу.

– Да, да! Ја сам жртвован! Жртвовали су ме прво родитељи!

– Како то мислиш? – питање продубљује њено ишчекивање.

– Да би њима било лакше, мој живот су поклонили војсци! Данас сваки, просечно образован човек, зна да су у првобитним цивилизацијама приношене људске жртве боговима. То су углавном били млади људи, деца најчешће. Тај начин жртвовања престаје у неком тренутку, али људи никада нису престали да жртвују своју децу на други начин. Данас је то жртвовање неоствареним, болесним амбицијама родитеља. Моји родитељи су принели мој живот као жртву, због амбиција и ради лакшег живота.

– Опет не разумем, каквих амбиција? Како су те жртвовали? – пита га са чуђењем. Из њеног питања схвата да је помало збуњена. Насмеши се у себи на помисао о утиску на оно што следи.

– Па као што је Аврам хтео да жртвује Исака!

Војин примети да се прсти докторке згрчише, увукоше, кожа још више побледе. Био је задовољан утиском који је изазвао убацивши у разговор, скоро безразложно, Аврама и Исака. Сад ће он њој да докаже како се људи нису променили од постанка приватне својине и првих

цивилизација. Амбиције и лична корист су покретач људског деловања хиљадама година. Зато је Библија вечна. Човек је остао исти. Једино је технички напредовао. Сад ће он то њој, можда и сурово, да докаже. Ћути и чека њено питање. Пауза траје дуго. Он је напет. Гледа у њене очи, црне, оба ока црна, и мирна. Благо се смешка и гледа у њега са ишчекивањем. Кад схвати да он неће да настави, благо, скоро нежно и радознано, затражи објашњење.

– Не разумем какве везе са амбицијама родитеља имају Исак и Аврам? Како си то повезао?

Њен глас изазва пријатну језу у њему и његова напетост спласну. Једино су га и даље копкале њене очи. Питао се откуд су сад оба ока црна. Питао се да ли то ради намерно. И како.

– То је вечна прича о жртвовању деце, прича како родитељи жртвују децу! Молох никада није убијен. Једино што родитељи нису наставили да жртвују увек прворођено дете, али до дана данашњег, родитељи често, врло често, жртвују своју децу зарад сопствених амбиција и циљева!

– Колико сам ја схватила твоји родитељи су били сиромашни сељаци. Какве су они имали амбиције и циљеве због којих би тебе жртвовали?

– Имали су, и те како имали! Циљ им је био да школују сина без икаквих материјалних трошкова. Амбиција им је била да имају пред светом успешног сина, а да за тај успех не жртвују ни једну једину овцу, ништа. Зато су смислили да мене пријаве у војну школу. Тамо је све бесплатно! Аврам је пошао да жртвује Исака на захтев Бога! На чији захтев они мене жртвују? Или су уобразили да је то божија воља? Какав је то Бог који захтева од човека да жртвује свог сина? – наниза Војин питања. Мноштво реторичких питања, сурових оптужби и необичних поређења овога пута не изненадише докторку.

– Добро, добро Војине, то је само прича која има своје објашњење!

Војин примети да мирноћу њеног гласа мења призивак нестрпљења. И брзо покуша да је предахитри.

– Нема, нема објашњења! То људи само траже оправдање за свог Бога! Како би иначе веровали у њега!

– Да се ми ипак Војине вратимо на тебе! Они нису учинили ништа лоше! Није никакав грех желети успех свом детету. У том времену, то је за сиромашну децу био скоро једини начин да успеју. Не можеш због тога да их кривиш! Ако реално сагледаш ситуацију, видећеш и сам да нису учинили ништа лоше.

– Како нису? Да то нису учинили ја не бих био сада испред Вас!

– Ни то не можеш да знаш Војине! Мислиш да би на другом месту свет био мање суров?

– На другом месту не бих видео преклане људе! Не бих био приморан да убијам човека!

– Како су то они могли да знају?

– Како нису? Ако дете шаљеш да вечно буде војник, шта можеш да очекујеш? Да ће проћи цео људски век, а да рата овде не буде? Да ли се то овде икада десило? Да ли је иједна генерација проживела живот у миру? Знали су толико, и причали су о томе, али су, ипак, свог Исака принели на жртву! Није баш било као у причи, било је као што бива у животу. Нису директно држали нож, и није Бог послао јелена за жртву. Ја сам остао на пању!

– Нespoјиво поређење Војине!

И осмех је докторки остао залеђен, од чуђења, или немоћи. Војин више није видео ни њу, ни себе. И она је видела своју немоћ. У речи више није веровала.

– Грешите! Ако се ја осећам као Исак онда је потпуно спојиво!

– Не, Војине! Како можеш поредити то како се ти осећаш са оним што је осећао Исак. Па о томе у Библији не пише ништа. Уосталом, Библија се не бави осећањима.

Војин осећа да је разговор ушао у расправу, да са друге стране има равноправног, ако не и надмоћног противника, али не жели да стане, поклекне, посустане пред њим. Не сме ни да застане. У њему ври и куља, а она хоће све да уравни. „Зар се тако лечи, помаже, бистри људска глава“, одзвања му кроз уши. „Она није упознала живот“, преплићу се мисли у њему.

– Да ли сте некада покушали да замислите како се осећао Исак када му отац ставља главу на пањ и подиже нож? Шта је у том тренутку помислио? Да ли је уопште и био у стању ишта да помисли, или је могао само да вришти од страха. Или га је страх потпуно паралисао као јагње, па није могао ни да вришти. Библија не каже о томе ништа, али дечак његових година са главом на пању и ножем испод грла, могао је само да вришти. Свака мисао је била убијена запрепашћењем! Или је, можда, попут јагњета, ћутао! И врисак је страх паралисао. Јесте ли некада присуствовали клању јагањаца? Нисте! Ви сте одрасли у граду и свакако се гнушате тих сцена. То је за Вас неспојиво са стварним животом. Много Вам је лакше да читате Библију као занимљив скуп прича које имају тумачење. Клање јагњета, или овна, за Вас је апстракција, као и тај библијски Бог! Е, ја сам морао да придржавам јагње пре клања. У почетку оно покушава да се отме. Копрца се задњим ногама. Ту је потребна помоћ кољачу. Али неколико тренутака пре забадања ножа, оно се потпуно умири, као паралисано. Могло би се рећи да је чак и опуштено, као да са радошћу очекује нож. Да ли мислите да је и Исак, када је схватио да је он жртва, примио то са радошћу? Није мала ствар бити жртвован за Бога! Не за једног од многих, него за једног, јединог, апсолутног Бога!

Зато Библија нигде не говори о Исаковим крицима и отимању! Нема протеста, нема отпора! – и питања, и причу, и тврдњу, све изустуи у једном даху, и стаде. Празан. Заборави и очи и руке и лице. Ни ваздух му није био потребан. Заувек би тако остао да га не прекинуше њене речи.

– Како то повезујеш са собом Војине? – спустила је тон. Није упала у замку расправе и надмудривања. Војину би криво што га је ишчупала из празнине.

– Тако што ни ја нисам пружио отпор када су решили да ме жртвују! Ни једном речју нисам протестовао када су ми рекли да ће ме уписати у војну школу. Није ми се допало. И ја сам био паралисан и остао сам без гласа! – куља из њега сва кривица овога света. И његова, и мајчина, и очева.

– Или ниси могао да се побуниш против ауторитета родитеља? Уосталом, тада ниси ни слутио да ћеш се некад осетити као жртва! – погодила је у живац, осећа Војин, у њему још више куља, ври.

– Мислите да је то спречавало Исака да вришти? Ауторитет оца! Тачно је да ја нож нисам видео, само су ми предочили радост жртвовања. Истина, и нисам смео да се побуним против ауторитета родитеља! А осећао сам и задовољство, јер ћу у будућности моћи да помогнем родитељима да лакше живе. Ма кажем Вам, исто као Исак. Зар он није био срећан што ће својом жртвом приближити оца Богу! Када су ме испраћали, певали смо песме. Обредне песме које прате жртвовање. Истина Библија не говори о обредним песмама. Само су њих двојица. Али и ми смо били сами када је донета одлука да идем у војну школу. Био је то слатки мамац обезбеђеног живота. Живот у коме неко други потпуно брине за тебе и о теби. Институција уместо Бога! Само мораш бити правоверан и лојалан институцији и она ће да те води и брине о теби до смрти. Ја сам твој Бог и немаш других богова! Она ће и

смрт да ти обезбеди! Исто као и Бог! Она ће да се побрине и о твојем упоку! Е, па ја сам им измакао! – бес и тријумф, празан као његова душа, одјекнуше, исто тако празно, у последњим речима.

– Војине, то је била рационална одлука твојих родитеља. Били су сиромашни, једино су тако могли своје дете да обезбеде неку будућност! Они су у том тренутку мислили на тебе!

– Не, они су мислили на себе! Истина, били су сиромашни, али простора за одрицање има увек! Они су избегли свако одрицање!

– Ма они су знали да би у цивилном животу тешко успео, а био си одличан ђак, само су желели да те школују!

– Нису они ништа знали! У том незнању најлакше је било принети сина на жртву! Није тако морало да буде. У том тренутку сестра је добила посао. Било је и других могућности.

– Да је тако било, они би се могли осећати као твоје жртве, жртве детета које узима све. Не може се тако посматрати однос родитеља и деце! Увек се може неко, у неком тренутку, осетити као жртва. Хајде да ми заборавимо Аврама и Исака! – скоро да је захтевала. Ископчио је из плана њене приче. Бунила се. Очи су потамнеле, зенице се сузиле. Постаде му занимљивије и настави.

– Не, ја бих баш ту тражио решење односа родитеља и деце! Зашто је та прича ушла у Библију? Зашто су људи имали богове који траже људску жртву?

– Ти си историчар и боље знаш од мене да је људско знање у то време било ограничено. Чини ми се да је та прича значила велики помак у људској цивилизацији. Са Исаком и новим Богом престаје жртвовање људи, деце, како ћеш ти сигурно да кажеш.

– Мислите да је и са мном престало жртвовање деце обоготвореној институцији, војсци? Мислите да ће од ове епохе то постати слобода избора?

– Ја се надам Војине, искрено се надам!

– Реците ми, да ли сте Ви сами изабрали да постанете лекар?

Докторка изненађено погледа у Војина. Ово је био нагао прелаз који она није очекивала. Осмех брзо победи изненађење и она прихвати његову игру.

– Не баш потпуно сама! Отац ми је саветовао да упишем медицину. После је ишло неким својим током. Нисам била у дилеми, у ствари јесам, желела сам да упишем француски језик.

– Ето, и Ви сте жртва својих родитеља! – тријумфално закључи Војин. Није је поколебао и осмех је и даље лебдео око њених усана као да је поручивао Војину да зна куда се и са којом намером запутио.

– Ја се тако не осећам! Тај избор ми је одговарао, и задовољна сам овим што радим.

– Задовољни сте разговором са лудацима?

– Зашто си тако оштар Војине? То су само људи који су се изгубили у времену или животу! И то паметни, изузетно паметни људи. Ја им само помажем да се врате у свет.

– Не мислите да бисте били срећнији да сте ишли по свом избору? – упорно наставља Војин у намери да је избаци из иритантне сигурности.

– Не размишљам о томе! – јасно и гласно му ставља до знања да није она тема и да је овде крај.

– Ни ја нисам размишљао! Онда су опет решили да ме жртвују. Рекли су, рат је! Ти си професионални војник, ти си официр, мораш да поведеш друге! Ни тада нисам мислио да сам жртвован! И нисам мислио да ћу ја водити на жртвовање! Повео сам младе људе и били су клани. Није се Бог умешао. Њихове главе су остале на пању! Схватио